

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ایساغوجی

مفہومی

Īsagocī Meṯhūmu

میرا بیٹا

کالا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

İLİM NEYE DENİLİR?

لَا إلهَ إِلاَّ اللهُ (بعد حمد الله) Allah-ü Teâlâyâ
hamdettikten sonra (و) ve daha neden sonra? (المعلومة)
Salattan sonra (و) ve daha neden sonra? (السلام)
selâmdan sonra Kimin üzerine salat ve selâmdan sonra
(على أشرف) En şerefli'si üzerine kimin en şerefli'si?
(رسول الله) Allahü Teâlânın rasûllerinin elçilerinin

(فاعلم) Sen bil ki? (استخرج) saadetli? kıldı
yani kilsin. Kimi (ك) Seni Kim (الله) Allah-ü Teâlâ (c.i.)
(Sen bil ki?) أن محقق (العلم) ilim (أي) yani?
(أدراك الأشياء) Şeyleri idrak etmek, Şeyleri öyle idrak
etmek ki? (المعبر) tabir edilen (عنه) Kendisinden ne ile
tabir edilen? (بمصول) hasıl olması ile neyin hasıl
olması? (صورة الشيء) Bir şeyin suretinin nerede
hasıl olması? (في العقل) Akılda Öyle (حصول صورة الشيء في العقل)
lafız ki? (الملتبس) mültebîs olan ne ile mültebîs olan
(بمعنى) manası ile neyin mânası ile? (الصورة) sûret
öyle sûret ki? (الحاملة) hasıl olan nerede hasıl sûret?
(فيه) onda yani akılda

(الصورة الحاصلة في العقل) Akılda hasil olan suret
manâsındaki? حصول صورة الشيء في العقل
edilen idrak alâim ve ilim (علم) ya nedir? (تصوّر)
tasavvurdur. Öyle tasavvur ki (خال) hali olan
nerden hali olan (بين الحكم) hükümden; bir şeyi bir
şeye mültetibis etmeyi? idrak etmekten veya bir şeyi
bir şeyden selbedip kaldırmayı? idrak etmekten hali
olan

Mesela = زير denilince zihinde yerleşen hasil olan
anlayış suretine tasavvur yani tasavvuri denildiği gibi "زير"
lafına da tasavvur yani tasavvuri denilir.

(او) veya ilim nedir? (تصديق) tasdikdir

(وهو) tasdiki olan ilim nedir? (الحكم) hükümdür. Yani
bir şeyi bir şeye sabit kılmak veya bir şeyi bir
şeyden kaldırmaktır.

Mesela = زير قائم "Zeyd ayakta" denilince zihinde
yerleşen, hasil olan anlayış suretine tasdik yani
tasdiki denildiği gibi زير قائم lafına da tasdik yani
tasdiki denilir.

زير زير "Zeyd vurdu" denilince zihinde yerleşen hasil olan
anlayış suretine tasdik yani tasdiki denildiği gibi
زير زير lafına da tasdik yani tasdiki denilir.

TASAVVUR VE TAsDİKİN NEV'İLERİ

(من كلِّ) Bazısı nereden olan bazısı? (والبعض) herbirinden neyin herbiri? (منها) tasavvur ve tasdikten yani tasavvuri ve tasdikinin herbirinden bazısı nedir? (بدیهی) Bedihidir

Kesbedilmeyen, tahsis etmeden bilinendir

(Harareti ve Soğukluğu tasavvur etmek gibi;

Bizim için aklık vardır, bizim için susuzluk vardır,

Ateş yakıcıdır kelimelerini tasdik etmek gibi)

(والبعض) Bazısı öyle bazısı ki; (الأخر) diğer bazı ise yani tasavvur ile tasdikten herbirinden diğer bazısı ise nedir? (نظری) Nazari'dir. O nazari ki;

(يكتسب) kesbedilir, kazanılır, elde edilir. Nerden

elde edilir? (من البدیهی) Bedihi' olandan, nazari

olan bedihi' olandan ne vasıtası ile kesbedilir?

(بالفکر) Fikir denilen tertip ile.

(Nazari olan tasavvur Akli' veya Nefsi' tasavvur etmek gibi nazari olan tasdik ise aklam hadistir kelimelerini tasdik etmek gibi)

Bizce mahiyeti meşhul olan akli' tasavvur etmek mâlum olan tasavvurları tertip etmek ile elde

edilir. Şöyle ki; (العقل) Nazari' bir tasavvur olan

akıl nedir? (جوهر) Bir cevherdir. Öyle cevher ki

(مفارقة بين الأداة) Maddeden ayrılan, maddeden ayrılan

öyle cevher ki (تشتد به النفس للعلوم)

Onun vasıtası ile nefis (kişi) ilimlere kadar oluyor
Daha nereye kadar oluyor (وَالْإِدْرَاكَاتِ) idraklara
kadar oluyor. Görülüyor ki; Bizce mahiyeti
meşhul olan akıl bizce mâlûm olan
(جوهر مفارق عن المادة تستعده النفس للعلوم والادراكات)
tasavvurlarının tertib edilmesi ile bilinen şey olmuştur.

Bizce yüklemi meşhul tasdiklerden olan العالم حادث
Âlem hadistir kelâmî mâlûm olan tasdikleri tertib
etmekle mâlûm olan bir yüklem olur. Söyle ki;
(العالم حادث) Âlem sonradan var olmuştur. Nicin zira
(وكل متغير حادث) (إن العالم متغير)
her değişici şey ise sonradan var olmuştur.

(فالعالم حادث) Öyle ise Âlem de sonradan var olandır.

Görülüyor ki; Bizce yüklemi meşhul olan (العالم حادث)
kelâmî yüklenleri bizce mâlûm olan

(إن العالم متغير وكل متغير حادث) Kelâmîni tertip edilmesi
ile bilinen bir yüklem olmuştur.

(فإنه لا ينطق) Bilinip zabtedilemez ne? (التكرار)
fikir denilen tertib ne ile bilinip zabte-
dilebilir? (بقواعد المنطق) mantık kaideleri ile

Öyle ise (المنطق) Mantık nedir? (علم) bir ilimdir
yani birtakım meselelerdir. Öyle meseleler ki (ببعض)
bahsedilir. Nerede? (فيه) o meselelerde nerden bah-

sedilir (عن المعلومات) Mâlûm olan şeylerden, bilinen
şeylerden öyle mâlûm olan şeyler ki;

(التصويرية) tasavvuri olan ve daha (التصديقية) tasdikî olan mantık ilminde mâlumâtı tasavvuriyye ve mâlumâtı tasdikîyelerden ne şekil ile bahsedilir? (بأنها) O mâlumâtı tasavvuriyye ve mâlumâtı tasdikîyye (ف) tertip edilir? (ترتيب) nasıl? (كيف) ve bu sebeble (بها) o (يوصل) ulaşılır ne vasıtası ile tertip edilen mâlumâtı tasavvuriyye ve mâlumâtı tasdikîyye vasıtası ile nereye ulaşılır? (إلى مجهولاتها) tasavvuri ve tasdikînin meşhullerine

Meselâ = Meşhul bir tasavvur olan إنسان'a ulaşır onu bilmek için mâlum olan tasavvurlardan olan ناطق ve حيوان ne şekil ile tertip edilip insana ulaşılacağına yolunu ancak mantık ilmi gösterir. Ve Mantık ilmi buna ulaştırmak için şunu beyan eder ki; "malumi tasavvurlardan olan (حيوان) cins olduğu için takdim (ناطق) da fasıl olduğu için tehir edilip حيوان ناطق şekli üzere bir tarifin yapılması lazımdır" der.

Meşhul tasdiklerden olan (العالم حادث)'e ulaşabilmek için mâlumu tasdiklerden olan (إن العالم متغير) ve (العالم حادث)'e ulaşılacağına yolunu ancak mantık ilmi gösterir.

Ve mantık ilmi buna ulaştırmak için şunu beyan eder ki; malumi tasdiklerden olan ^{malumi tasdiklerden} (إن العالم متغير و كل متغير حادث) diye bir kıyasın yapılması lazımdır der.

- MANTIĞIN FAİDASI -

(ف) Zikredilen tarif, mantığın tarifi olduğuna göre (معرفة) bilmektir neyi bilmektir? (صحة) Sahih olduğunu. neyin sahih olduğunu (الفكر) fikrin. Yapılan bir fikrin sahih olduğunu (الذي) o fikir ki; (هو) o fikir nedir? (ترتيب) tertip etmektir. Neyi tertip etmek? (أشياء) şeyleri, öyle şeyleri ki; (معلوم) mālum olan şeyleri. Yani mālum olan tasavvuri ve tasdikileri tertip etmektir. Niyin tertip etmek? (للتوصل) Ulaşmak için, nereye ulaşmak için? (إلى الجهولات) meşhul olan tasavvurlara ve meşhul olan tasdiklere (9) mantık ilmi daha neyi bilmektir? (وإنساده) fikrin berrak oluşunu. Hülûsa = Mantık ilminin faidesi; Hangi fikrin sahih ve doğru olduğunu, hangi fikrin de yanlış ve berrak olduğunu bilmektir.

TASAVVURATIN MEBAİDİ VE MEKASIDI

(لكن) Fakat (من التَّصَوُّرَاتِ) tasavvurlardan vardır, öyle tasavvurlar ki; (الْبَحْوثُ عَنْهَا) kendilerinden (mantık ilminde) bahsedilen (tasavvurlardan) vardır? ne vardır? (ما) o tasavvurlar ki, (هي) tasavvurlar nedirler? (مبدا) mebdelerdirler. Maddelerdirler. Öyle maddeler ki; (يَتَوَقَّفُ) Bağılı olur. Ne üzerine (المؤهل) o maddeler üzerine ne bağılı olur? (عليها) ulaştırıcı şey (yani tarif) nereye ulaştırıcı şey?

(إِلَى التَّصَوُّرَاتِ) meçhul olan tasavvurlara (yani tarif edilen şeylere)

Mesela = (حيوان ناطق) bir tariftir. Bu tarif meçhul-i tasavvuriden olan insana ulaştırıcıdır. Bu tarif (حيوان) ve (ناطق) maddelerinden (lafızlarından) meydana gelmiştir. Yani tarifin meydana gelmesi (حيوان) ve (ناطق) maddelerinin (lafızlarının) herbirinin varlığına bağlıdır. Bundan dolayı (حيوان) ve (ناطق) lafızlarından herbirine mebdet yani tarifin maddesi denilmiştir. (وهي) Onlar yani meçhul-i tasavvuriye ulaştırıcı olan tarifin mütevekkif olduğu (bağı olduğu maddeler) nelerdir? (الْكَلِمَاتُ الْفُضْرُ) Beş küllidir.

1. si; Cins - 2. si; Nev'i - 3. sü; Fasal - 4. sü; Hassa
5. si; Arad-ul Aimm'dir. (ومنها) Çine tasavvurlardan vardır. Yani mantık ilminde kendisinden bahsedilen tasavvurlardan vardır, ne vardır? (لا) O tasavvurlar ki (هي) O tasavvurlar nedirler? (مقاييد) Maksatlardır. Yani tasavvurattan asıl kastedilenlerdir (وهو) O yani; Meçhul-i tasavvuriye ulaşmakta asıl kastedilen tasavvurlar nedir? (المُوَصِّلُ)

Meçhul-i tasavvuriye ulaştırıcı tasavvurdur. Neyle ulaştırıcı? (بِالنَّفْسِ) Kendi zati ile, kendi zati ile meçhul olan tasavvura ulaştırıcı öyle tasavvur ki; (المُسَمَّى) isimlendirilen tasavvur, ne ile isimlendirilen (بِالْقَوْلِ الشَّايخِ) Kavli Şarih ile (Tarif) ile.

(Mantikilerin örfünde; قول = Mürekkep lafız demektir. شرح = ise açıklayıcı demektir.

Meselâ = (حيوان ناطق) Meşhûl olan insanı açıklayıcı mürekkep bir lafızdır. Bundan dolayı kendisine ("قول شرح") denilir.

TASDİKATIN MEBADİ VE MEKASIDI

(بى التّهریقات) Tasavvurlardan mebadive mekasıt olduğu gibi

Mantık ilminde kendilerinden bahsedilen tasdiklerden

vardır. Ne vardır? (هـ) O tasdikler ki? (هـ) O

tasdikler Nedirler? (مبدأ) Mebde'lerdirler.

Maddelerdirler. Öyle maddeler ki? (يتوقف) bağı

olur, ne üzerine? (عليها) O maddeler üzerine ne

bağı olur? (المؤصل) Ulaştırıcı tasdik, yani kıyas

nereye ulaştırıcı tasdik? (الى التّهریقات) Meşhul

olan tasdiklere. Yani isbat edilmek istenen

davalara.

Mesela = (كل متغير حادث في العالم متغير) kaziyelerinin

mecmuu bir kıyasdır. Bu kıyas meşhulü tasdikiden

olan (العالم حادث) kaziyesinin meşhulüne ulaştı-

ricidir. ^{Bu kıyas} Suğra adı verilen (العالم متغير) ile

Kübra adı verilen (كل متغير حادث) kaziyelerinden mey-

dana gelmiştir. Yani zikredilen bu kıyasın meydana

gelmesi; Suğra adı verilen (العالم متغير) ile kübra adı

verilen (كل متغير حادث) maddelerinin kaziyelerinin

varlığına bağıdır. Bu iki kaziyeden herbiri olma-

dan kıyas oluşmaz.

Bundan dolayı كل متغير حادث ve العالم متغير
kaziyelerinden herbirine mebdet yani kıyasın mod-
desi denilmiştir. (وهي) onlar yani Meçhulî tasdi-
kiye ulaştırıcı tasdikün mütevekkif olduğu (bağlı
olduğu maddeler) nelerdir? (القضايا) Kadiyeler-
dir. (و) Daha nelerdir? (أحكامها) Kadiyelerin
hükümleridir. Yani akis ve tenakustur.

(ومنها) yine onlardan vardır, Yani mantık ilminde
kendilerinden bahsedilen tasdiklerden vardır.

ne vardır? (ل) O tasdikler ki (هي) O tas-
dikler nedirler? (مقاصد) Maksadlardır. Yani
tasdikattan asıl kastedilenlerdir. (وهو) O

yani tasdikattan asıl maksud olan tasdik nedir (المؤهل)

Meçhulî tasdikiye ulaştırıcı tasdiktir. (Meçhul
olan tasdiklere ulaştırıcı) öyle tasdik ki (الاسمى)
İsimlendirilen tasdik, ne ile isimlendirilen? (بالتياسر)

kıyas ile. Meselâ: Tasdiklerden olan العالم متغير
كل متغير حادث kaziyelerinin herbirisi birlikte kıyastır.

Bu kıyas meçhulî tasdikiden olan العالم حادث ka-
ziyesinin mazmumuna ulaştırıcıdır.

مَنْطِقِیْنِ بَابِلَارِ

(فَوَيْتَعُوا) Mantık âlimleri vazettiker (zikketti-
ler.) Ne için (لكل) herbirisi için nerden herbirisi
için (منها) Yukarıda zikkedilen şeylerden yani
tasavvuratın mabadesi ve mekasidi ve tasdikatında
me badesi ve mekasidinden herbiri için ayrı ayrı

Ne? (بَابًا) bir bab. Yani bunlardan her ikisi için ayrı ayrı bab tertib ettiler. Nerden olan bab?

(من ابواب المنطق) Mantık bablarından (من المنطق) yani

Mantık bablarından olan her bir bab ki; (يُبْحَثُ) O bab bahsediyor. Nerden bahsediyor? (مَبْدُؤُهُ) o herbirinden (yani; Ait olduğu şeyden) yani tasavvuratın mebadisinden bahseden bir bab, tasavvuratın mekasidından bahseden başka bir bab.

Tasdikatın mebadisinden bahseden başka bir bab ve tasdikatin mekasidından bahseden başka bir bab

zikretmişlerdir. (ف) Böylece; (سار) olmuş oldu ne için (للمنطق) mantık için, ne olmuş oldu? (لرفان) iki

taraf (وقسمان) ve iki kısım - Nereden olan iki taraf? iki kısım? (من المسائل) Mantık meselelerinden. Öyle

iki kısım ki (يُبْحَثُ) Bahseder ne? (احدهما) İki kısımdan biri. Nerden bahseder? (من التصورات) tasavvur-

lardan. Ne ile beraber olan tasavvurlardan bahseder? (بِقَسْمَيْهَا) her iki kısım ile (مبادئه و مآخذه) Mebadisi ve mekasidi ile

biraber (والآخر) Mantık meselelerinin iki kısmından iki tarafından diğeri ise bahseder. Nerden bahseder?

(كذلك) Tasdiklerden, ne gibi olan tasdikler? (عن التهديقات) Tasdiklerden, ne gibi olan tasdikler? (مبادئه و مآخذه) Mebadisi ve mekasidi ile beraber) tasdiklerden bahseder

ve mekasidi ile beraber) tasdiklerden bahseder

SINAAT-1 HAMSE

لكن - fakat القياس - kıyas - ne ile mülâhaza edilen kıyas
بانتبأر مادته - maddesi itibarı ile meydana geldiği kadıyyelerin
YAKİNİ-ZANNİ-MEŞHUR-KÂZİB olmaları itibarı ile التي .
kıyasın öyle maddesi ki يتركب kıyas terekküb edip mey-
dana gelir, nerden منها o maddelerden, o kadıyyelerden kıyas-
sın onlardan meydana geldiği kadıyyelerin YAKİNİ-ZANNİ-
MEŞHUR ve KÂZİB olmaları itibarı ile mülâhaza edilip,
düşünülen kıyas kaç kısımdır? (خمسة اقسام) Beş kısımdır.
Mantık ilminde bu beş kısma هكليات خمس، adı verilir.
Bu beş kısmın birincisine برهان, ikincisine جدل, üçüncü-
süne خطابة, dördüncüsüne شعر, beşincisine ise مخالفة
denilir. Madde itibarı ile kıyasın beş kısmı olduğundan
dolayı فوهنخوا - Mantık alimleri vad'ettiler. (Zikrettiler.)
Ne için? لكل - herbiri için, nerden herbiri? منها o
beş kısımdan, ne gibi? (ايضا) diğer bablar gibi,
ne vad'edip zikrettiler? (بابا) herbirisi için ayrı bir bab
öyle bab ki; قليلا, yani herbirisi için ibareleri az birer
bölüm vad'edip zikrettiler

- MANTIĞIN BABLARI -

Âlimler yukarıda beyan edildiği şekilde mantık babla-
rını zikredince - صارت - Olmuş oldu. Ne? ف - Böylece
ابواب المنطق - Mantık ilminin babları ne olmuş oldu?
Dokuz bab olmuş oldu.

BEŞ KÜLLİNİN BABI

Birinci BAB = الاول - Mantık ilminin dokuz babından birincisi nedir? باب ایسا نوعی babıdır. ال yani الكليات الخمس - Beş küllinin babıdır. Beş külliden bahseden babtır.

Beş küllinin birincisine جنس (Cins), ikincisine نواع (Ne'î), üçüncüsüne فصل (Fasıl), dördüncüsüne (خاصة) (Hasse), beşincisine عرض عام (Arzı-Am) denilir.

Bu beş külli' lafzın kısımlarından olduğu için kendilerine ait birinci babta lafzın bahislerine temas etmek ve lafzın bahislerini diğer bahisler üzerine takdim etmek gerekli olmuştur.

DELÂLETİN TARİFİ

Lafzdan mantıkta bahsetmek ancak manaya delalet etmiş olduğundan dolaydır. Bu sebepten Külliyyât-i Hamse babında evvelâ lafzın delaletini tarif etmek ve lafzın delaletinin kısımlarını zikretmek gerekli olmuştur.

Ve لازمٌ - ne لازمٌ? (ان يعلم) Bilinmesi nereden önce bilinmesi? (قبل تنصليها) Külliyyatı Hamse tafzıl edilmeden önce bilinmesi لازمٌ. Ne bilinmesi لازمٌ? (كون الشيء) Delâlet nedir? (ان الدلالة) Bir şeyin olmasıdır. Ne olmasıdır? ملتبساً ilgili olması ne haysiyeti, ne hali ile ilgili olması? - بحيث

O halde ki يلزم لازم gelir, nerden dolayı لازم gelir?
(من العلم) bilinmiş olmasından dolayı neyin bilinmiş ol-
masından dolayı? ع, - O şeyin, o şeyin bilinmiş olmasından
dolayı ne lâzım gelir? العلم - Bilmek أو - veyahut الظن
zannetmek, neyi bilmek veya zannetmek لازم gelir?

بشيء آخر başka bir şey? أو veyahut nerden dolayı
لازم gelir? (من الظن) zannedilmiş olduğundan dolayı - Neyin
zannedilmiş olduğundan dolayı ع, o şeyin, o şeyin zanne-
dilmiş olduğundan dolayı ne lâzım gelir? الظن zannetmek
neyi zannetmek? بذلك onu yani başka bir şeyi?

Bir şeyin kendisi kesin bilinmiş olduğundan dolayı başka bir şeyin
kesin bilinmesi. veyahut, başka bir şeyin zannedilmesi. veya bir şeyin
kendisi zannedilmiş olduğundan dolayı başka bir şeyin de zanne-
dilmiş olmasının لازم olduğu bir haysiyetle, bir halle ilgili
olmasına, muttasıf olmasına delâlet denir. Mesela ateşin kendisi
görülerek bilinmiş olduğundan dolayı dumanında bilinmiş
olmasının لازم geldiği bir haysiyetle, bir halle ilgili olmasına
muttasıf olmasına ateşin dumana delâlet etmesi
denilir.

Bulutun kendisi görünerek bilinmiş olduğundan dolayı
yamurun da zannedilmiş olmasının لازم geldiği bir haysiyet-
le bir halle muttasıf olmasına ilgili olmasına bulutun
yamura delâlet etmesi denilir.

Ufuktan görülen bir karartının kendisi görünerek bulut
zannedilmiş olduğundan dolayı bulut olduğu zannedilen ka-
rartıdan yamurun da zannedilmiş olmasının لازم geldiği
bir haysiyetle bir halle ilgili olmasına muttasıf olmasına
ufuktan görülen karartının yamura delâlet etmesi denilir.

والشئى الاول - Birinci şey = Yani kendisinin idrak edilmesi başka bir şeyin idrak edilmesine sebep olan şey (Mîsallerde geçen Ateş, bulut ve karartı gibi)

nedir? يُسَمَّى isimlendirilir, ne diye isimlendirilir?
- دليلاً delil diye isimlendirilir. و دالها ne diye isimlendirilir?
دالاً dâll diye isimlendirilir. Yani birşey tasavvur olursa dâll diye isimlendirilir, tasdiki olursa delil diye isimlendirilir. Mesele dumana delâlet eden ateşe, mâlum zata

delâlet eden زير kelimesine دال (delâlet edici) denilir.

العالم حادث كوزيعة'sinin mazmununa delâlet eden العالم متغير وكل متغير حادث لافزينا كيقاسنا دليل denir.

والثانى = İkinci şey yani = Delil ve dâlden anlaşılan

şey ise يُسَمَّى - Ne diye isimlendirilir? مدلولاً

medlül (delâlet olunan) diye isimlendirilir.

MĒSĒĀ = Ateşten anlaşılan dumana ateşin medlülü زير

lafzından anlaşılan zati müşahhasا زير lafzının medlülü

والعالم حادث كيقاسنا كالعالم متغير وكل متغير حادث

كوزيعة'sine كيقاسنا medlülü adı verilir.

DELİLİN KISIMLARI

والدليل Delil denilen şey ان شأيت ان - olursa - ne olursa

لليقين ifade edici olursa, neyi ifade edici olursa

كسینلیگی. Delil kesinliği ifade edici olursa يُسَمَّى böyle

دليلاً برهانياً ne diye isimlendirilir? bir delil isimlendirilir?

دليلي برهانى diye isimlendirilir. (Burhana mensub delil)

Bu isim mütekellim ve usuluker tarafından verilen bir isimdir.

(و) دالها ne diye isimlendirilir. (برهاناً) sadece burhan diye isimlendirilir

(Bizzat kesinliği ifade eden şey). Bu isim felsefeciler ve Mant

çılınca verilen bir isimdir. ك

Şayet كان olursa ne o, yani delil olursa ne olursa? منيد ifade edici olursa, neyi ifade edici olursa للظن kesinliği değil de zanni ifade ederse - Delil kesinliği değil de zanni ifade edici olursa (ف) böyle bir delil-ne diye isimlendirilir? ($\text{دَلِيلًا اِقْتِنَائِيًّا}$) Delili iknaî diye isimlendirilir. (ikna etmeye mensub delil. Bu isim bir görüşe göre felsefeciler ve mantıkçılara verilen bir isimdir. (ث) daha ne diye isimlendirilir? (اَلْمَارَّة) Emare diye isimlendirilir. (Alâmet, nişan olan birşey) Bu isim bir görüşe göre Mütetekellim ve Usulilerce verilen bir isimdir.

DELÂLETİN KISIMLARI

O yani delâlet nedir? (لِظَنِّيَّة) Lafziyedir. Lafza mensubtur. Kendisine delâlet-i lafziyye denilir. Delâlet ne takdirinde delâlet-i lafziyye lafza mensup bir delâlet olur. (أ) Şayet (كان) Olursa ne? (الذَّال) delâlet edici şey ne olursa? (لِظَنًّا) lafız olursa, delâlet edici şey lafız olduğu takdirde o lafzın delâletine DELÂLETİ LAFZİYYE denilir.

($\text{وَلَنْ لَا يَكُونُ اَللَّامِلُ لَفْظًا}$) (والا) ve şayet delâlet edici şey lafız olmaz ise (فَهِيَ) O delâlet yani lafız olmayan delâlet edici şeyin delâlet-i nedir? (غَيْرُ لَفْظِيَّة) Gayri lafziyedir. Lafzi olmayan delâlettir.

Delâlet edici şey, lafız olmadığı vakitte o lafız olmayan delâlet edici şeyin delâletine DELÂLETİ GAYRİ LAFZİYYE denilir.

(ج) Herbiri nerden herbiri? (لوجيا) Delaleti lafziyye
ve delaleti gayri lafziyyeden her biri nedir? (تفصيل)

Vadiyyedir. Vad'a mensubtur. Yani delâlet edici
şeyin mânâya delâlet etmesi vad'edilmiş olduğun-
dan dolayı, olursa o delâlet edici şeyin delâletine
DELÂLETİ VADİYYE denilir.

Mesela = "ج" lafzının zati müşahhasa delâlet et-
mesine delâleti lafziyye-i vad'iyye denilir. "Gel" mânâ-
sında kullanılan el işaretinin gel mânâsına delâlet et-
mesine ise delâleti gayri lafziyye-i vad'iyye denilir.

(د) Daha delâleti lafziyye ile delâleti gayri lafziyye-
yeden herbiri daha nedir? (تفصيل) Tabiiyyedir.

Tabiata, yaratılışa, hilkate mensubtur. Yani delâlet
eden şeyin mânâya delâlet etmesi vadiğdan dolayı,
deyil de tabiattan, yaratılıştan, hilkatten dolayı,
olursa o delâlet eden şeyin mânâya delâlet etmesine
DELÂLETİ TABİİYYE denilir.

Hulâsâ = "öh" öksürük lafzının göğüs rahatsızlığına delâ-
let etmesine delâleti lafziyye-i tabiiyye denilir.

İşeriye giren bir kişinin sararmasının o kişinin kork-
tuğuna delâlet etmesine delâlet-i gayri lafziyye-i tab-
iiyye denilir.

(9) ve delâleti lafziye ile delâlet-i ğayrı lafziyyeden herbiri nedir? (عقلية) Akliyyedir. Akla mensubtur.

Yani delâlet edici şeyin mânâya delâlet etmesi vad'i ve tabiat vasıtası olmaksızın sadece akıl vasıtası ile olursa o delâlet edici şeyin mânâya delâletine DELÂLETİ AKLIYYE denilir.

MESELÂ: Bir duvar arkasından duyulan bir lafzın, lafzı telaffuz eden kişinin varlığına delâlet etmesine DELÂLETİ LAFZIYYE-İ AKLIYYE DENİR

Dünyanın kendisinin yaratıcısını delâlet etmesine delâlet-i ğayrı lafziyye-î akliyye denilir.

HİKLASA DELÂLETİN 6 KISMI VARDIR

- 1-) Delâlet-i Lafziyye-î Vad'iyye
- 2-) Delâlet-i Ğayri Lafziyye-î Vad'iyye
- 3-) Delâlet-i Lafziyye-î Teb'iyye
- 4-) Delâlet-i Ğayri Lafziyye-î Teb'iyye
- 5-) Delâlet-i Lafziyye-î Akliyye
- 6-) Delâlet-i Ğayri Lafziyye-î Akliyye

- DELÂLET-İ LAFZIYYE-İ VAD'IYYENİN KISIMLARI -

(والمقنود) bu 6 delâletten kasdedilen delâlet, neye göre kasdedilen delâlet? (بالنظر) bakarak, kime bakarak? (للسنطوقى) Mantiki olan kişiye. Mantıkçılara ve ekseri ilim sanatçılarına bakarak bu altı delâletten maksud olan delâlet.

Çanî, bu altı delâletten mantık âlimlerinin nezdinde maksud olan delâlet hangi delâlettir? (الدَّلَالَةُ اللَّفْظِيَّةُ الْوَضْعِيَّةُ) delâleti? Lafziyye-i vad'îyyedir. Zira anlatmakta ve anlamakta mü'tad olan, normal olan yol delâlet-i Lafziyye-i vad'îyye ile olan yoldur. Çünkü, delâleti? Lafziyye-i vad'îyye munzabittir, mazbuddur. Zabdedilmiştir. Ve her bir mânâ bu delâletle ifade edilebilir. Diğer delâletlerde ise bu durum yoktur.

(وتنقسم) Delâleti? Lafziyye-i vad'îyye kısımlara ayrılır. Hangi kısımlara ayrılır. (إلى المتابكة) Mutabakat kısmına (9) ve daha hangi kısma? (التضمن) Tazammun kısmına (9) ve daha hangi kısma? (الالتزام) İltizam kısmına

Çanî; DELÂLETİ? LAFZİYYE-İ VAD'İYYENİN 3 KISMI VARDIR

1-) DELÂLETİ? MUTABAKAT

2-) DELÂLET-İ? TAZAMMUN

3-) DELÂLET-İ? İLTİZAM

DELÂLETİN MUTABAKAT, TAZAMMUN VE İLTİZAM
KISIMLARI

DELÂLETİ? MUTABAKAT:

Delâleti? Lafziyye-i vad'îyye niçin bu üç kısma ayrılır? (لأن) Zira (اللفظ) lafız, öyle lafız ki; (الدال) delâlet edici lafız - ne vasıtası ile delâlet edici lafız? (بالوضع) manaya vad'î edilmiş olması vasıtasıyla delâlet edici lafız. (على تمام) delâlet eder - ne üzerine delâlet eder? (على) tamamı üzerine neyin tamamı üzerine? (لا) o mânânın ki;